

Suuri valiokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission vuoden 2023 työohjelman ”Luja ja yhtenäinen unioni”

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvosto on toimittanut eduskuntaan perustuslain 97 §:n mukaisen selvityksen: Komission vuoden 2023 työohjelman ”Luja ja yhtenäinen unioni” (E 146/2022 vp).

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Ville Korhonen, valtioneuvoston kanslia

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Komission työohjelma

Komission aiekirje vuoden 2023 työohjelmasta julkistettiin syyskuussa 2022 puheenjohtaja Ursula von der Leyenin unionin tila -puheen yhteydessä. Varsinainen vuoden 2023 työohjelma esiteltiin marraskuussa 2022 yleisten asioiden neuvostolle. Komission, neuvoston ja Euroopan parlamentin on tarkoitus laatia työohjelman pohjalta vuoden 2023 lainsäädäntöprioriteeteista yhteinen julistus joulukuussa 2022.

Työohjelma rakentuu kuuden painopisteen varaan: Euroopan vihreän kehityksen ohjelma; Euroopan digitaalinen valmius; ihmisten hyväksi toimiva talous; vahvempi Eurooppa maailman näyttämöllä; eurooppalaisen elämäntavan edistäminen ja uutta vauhtia eurooppalaiselle demokratialle. Lisäksi Komissio on ottanut työohjelmassa huomioon kansalaisten Euroopan tulevaisuuskonferenssin (2021-2022) puitteissa tekemät ehdotukset. Uusia aloitteita annetaan ensi vuonna 51. Komissio katsoo, että laajoihin haasteisiin voidaan vastata vain yhdessä, yhtenäisenä unionina. Lisäksi on tarpeen nopeuttaa edelleen komission toimikauden alussa asetettua tavoitetta muutokselle, olipa kyseessä ilmasto- ja luontokriisien ratkaiseminen, EU:n talouksien ja demokration häiriönsietokyvyn tai teollisuuden kilpailukyvyn parantaminen, yhteiskuntien oikeudenmukaisuuden lisääminen tai EU:n geopoliittisen aseman vahvistaminen. Tämänhetkisten kriisien ratkaisemiseen tarvitaan myös jatkuvaa nopeaa reagoitua. Eurooppalaisten tukeminen on komission ensi vuoden tärkein painopiste, olipa kyse sitten energian hintojen alentamisesta, teol-

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp

lisuuden kilpailukyvyyn ja elintarviketurvan kannalta välttämättömien toimitusten turvaamisesta, sosiaalisen markkinatalouden lujittamisesta tai yhä läsnä olevan covid-19-pandemian hoitamisesta.

Valtioneuvoston EU-ennakkovaikuttamisen kehittämistä ja komission työohjelmaa koskevat kannat

Valtioneuvosto korostaa tarvetta entisestään tehostaa ja systematisoida EU-ennakkovaikuttamislinjausten määrittämistä Suomen keskeisten prioriteettien osalta ja vahvistaa ennakkovaikuttamista koskevaa prosessia. Valtioneuvoston EU-selonteon (VNS 7/2020 vp) edellyttämänä sekä yhtenä vastauksena suuren valiokunnan mietintöön valtioneuvoston EU-selonteosta (SuVM 1/2021 vp) valtioneuvostossa otetaan käyttöön systemaattinen komission vuosittaiseen työohjelmaan perustuva EU-ennakkovaikuttamisen toimintamalli, jossa vuosittain osa komission työohjelmassa mainituista aloitteista priorisoidaan koko valtioneuvoston pääprioriteeteiksi (1-5 kpl) ja osa ministeriöiden omiksi prioriteeteiksi. Näiden prioriteettien osalta laaditaan ennakkovaikuttamislinjaukset keskeisiä sidosryhmiä kuullen ja tehdään kullekin prioriteetille ennakkovaikuttamissuunnitelma. Valtioneuvoston pääprioriteettien osalta ennakoivaikuttamislinjauksista laaditaan aina myös E-kirjeet.

Osana vuosittaista EU-ennakkovaikuttamisen toimintamallia valtioneuvosto priorisoi komission vuoden 2023 työohjelmasta aloitteet, joiden se katsoo olevan vaikutuksiltaan laajoja ja poikkisektoraalisia ja joiden suhteen on tehtävä erityisen aktiivista ennakkovaikuttamista, sitoen myös eduskunta sekä keskeiset sidosryhmät mukaan ennakkovaikuttamislinjausten laatimiseen. Valtioneuvoston pääprioriteetit komission vuoden 2023 työohjelmassa ovat: EU:n kriittisiä raaka-aineita koskeva säädös, monivuotisen rahoituskehysten tarkastelu ja mahdollinen tarkistus sekä uudet omat varat ja maaperän terveyttä koskeva aloite. Oikea-aikaisen vaikuttamisen ja eduskunnan osallistumisen mahdollistamiseksi valtioneuvosto laatii edellä mainituista valtioneuvoston pääprioriteettialoitteista ennakkovaikuttamislinjaukset sisältävät E-kirjeet.

Valtioneuvosto korostaa, että komission työohjelmassa mainittujen konkreettisten aloitteiden rinnalla on erittäin tärkeää edistää Suomen näkemyksiä laajempiin politiikkakokonaisuuksiin, kuten metsiä koskevien politiikkatoimien valmisteluun. Metsiä koskevien politiikkatoimien osalta Suomi vaikuttaa aktiivisesti, aloitteellisesti ja ennakoivasti sekä käynnissä oleviin että tuleviin prosesseihin.

Valtioneuvosto korostaa, että komission työohjelmassa lueteltujen uusien aloitteiden ohella on huomioitava, että useilla sektoreilla nykyinen komissio on jo antanut tärkeimmät aloitteensa ja neuvottelut näistä ovat kesken. Tärkeimpien kokonaisuuksien, kuten esimerkiksi 55-valmiuspaketin sekä muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikan uudistusta koskevien aloitteiden osalta tuleekin priorisoida Suomen aktiivista osallistumista neuvotteluihin ja keskeisten säädöshankkeiden loppuunsaattamista vielä tällä lainsäädäntökaudella. Työohjelmassa mainittuihin komission eri aloitteisiin otetaan tarkemmin kantaa niiden ilmestyttyä erikseen laadittavissa eduskuntakirjeissä.

Valtioneuvosto toteaa, että Suomen tavoitteena on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä EU. Tavoitteemme on unioni, joka on maailman kilpailukykyisin ja sosiaalisesti ehein il-

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp

mastoneutraali talous. Sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä EU:n painopistealue, ja Suomi näkee sen kehitykseen vaikuttamisen keskeisenä osana systemaattista ennakko-vaikuttamista. Suomi pitää tärkeänä, että hyvinvointitalousnäkökulma huomioidaan EU-yhteistyössä. Viimeaikaiset kriisit ovat korostaneet arvopohjaisen EU-yhteistyön ja vahvan, toimintakykyisen unionin merkitystä. Yhteiset arvot ja jäsenvaltioiden välinen solidaarisuus ovat EU:n kriisinsietokyvyn perusta: Muuttuneen turvallisuustilanteen vuoksi on myös entistä tärkeämpää jatkaa määrätietoista työtä EU:n yhteisten arvojen puolesta. Suomi jatkaa vaikuttamista sen puolesta, että EU:n yhteisistä arvoista pidetään unionissa tiukasti kiinni. EU:n pitkän aikavälin kilpailukykyyn, kestäväan kasvuun ja yleiseen kriisinkestävyyteen on tärkeä edelleen kiinnittää huomiota. EU:n resilienssin ja kriisivarautumisen tulee kattaa horisontaalisesti kaikki relevantit politiikkasektorit.

EU:n vuoden 2023 työssä tulee edelleen painottumaan Venäjän Ukrainaan kohdistamaan laittomaan hyökkäyssotaan ja sen vaikutuksiin vastaaminen. Suomi tuomitsee jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan ja tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen Ukrainaan. EU:n tulee edelleen johdonmukaisesti lisätä pakotteita Venäjää kohtaan Venäjän aggression jatkuessa. Suomi tukee pyrkimyksiä saada Venäjä ja sen edustajat vastuuseen laittoman hyökkäyssodan seurauksista ja vaikutuksista

Suomi korostaa, että EU:n vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle sekä humanitaarista apua Ukrainaan tulee jatkaa ja lisätä. Suomi on huolestunut Ukrainan sodan globaaleista vaikutuksista, kuten viljojen hinnannousun vaikutuksista globaaliin ruokaturvaan. Avunantajien on tärkeää varautua tukemaan tilanteesta pahiten kärsiviä hauraita valtioita. Kansainvälisten toimien tehokas koordinaatio on tärkeää.

Viimeaikaiset kriisit ovat entisestään korostaneet EU:n erilaisten riippuvuuksien hallinnan ja strategisen autonomian merkitystä. Suomi korostaa erityisesti sellaisten konkreettisten aloitteiden merkitystä, jotka liittyvät EU:n strategisen riippumattomuuden vahvistamiseen eri sektoreilla. Euroopan unionin on oltava nykyistä paremmin varautunut ja kyvykkäämpi toimimaan kaikissa olosuhteissa. Työtä EU:n strategisen autonomian vahvistamiseksi on edistettävä aktiivisesti ja eri sektoreiden välisten toimien koherenssista tulee huolehtia. Suomi tukee komission työohjelmassaan esittämää näkemystä siitä, että käsillä oleviin laajoihin haasteisiin voidaan vastata vain yhtenäisenä unionina. Toimikauden alussa asetetut tavoitteet koskien ilmasto- ja luontokriisien ratkaisemista, EU:n talouksien ja demokratioiden häiriönsietokyvyn tai teollisuuden kilpailukyvyn parantamista, yhteiskuntien oikeudenmukaisuuden lisäämistä tai EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen aseman vahvistamista ovat edelleen relevantteja ja toimia on tarpeen jatkaa. Suomi tukee myös komission pyrkimystä reagoida nopeasti kiireellisiin tarpeisiin ja ennakoida tulevia haasteita.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Suurella valiokunnalla ei ole huomauttamista komission vuoden 2023 työohjelmaa koskeviin valtioneuvoston huomioihin. On perusteltua, että EU:n vuoden 2023 työssä painottuvat Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen vastaaminen, Ukrainan laaja-alainen tukeminen, energiakriisiin ja inflaation vaikutuksiin vastaaminen sekä ruokaturva, huoltovarmuus ja eurooppalaisten tu-

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp

keminen. Näiden kysymysten ratkaiseminen edellyttää myös jatkossa nopeaa reagointia ja yhteistä toimintatapaa.

(2) Suuri valiokunta yhtyy valtioneuvoston horisontaaliseen tavoitteeseen sosiaalisesta, taloudellisesta ja ekologisesta kestävästä EU, joka on maailman kilpailukykyisin ilmastoneutraali talous. Suuri valiokunta pitää tärkeänä, että komission työohjelma pohjaa johdonmukaisesti EU:n pitkän aikavälin tavoitteille myös käynnissä olevien kriisien keskellä. EU:n tulee toimia pitkäjänteisesti kestävä kasvun ja osaamisen tukemiseksi, EU:n kilpailukykyyn parantamiseksi, ilmastojen luontokadon torjumiseksi sekä EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen aseman vahvistamiseksi. Lisäksi on tärkeää vahvistaa EU:n strategista autonomiaa, vähentää strategisia riippuvuuksia sekä kasvattaa EU:n globaalia vaikutusvaltaa ja sääntelyvoimaa.

(3) Suuri valiokunta yhtyy valtioneuvoston arvioon siitä, että viimeaikaiset kriisit ovat korostaneet vahvan, yhtenäisen ja toimintakykyisen EU:n sekä arvopohjaisen EU-yhteistyön ja merkitystä. Suomen on aktiivisesti vahvistettava yhteisten arvojen, perus- ja ihmisoikeuksien, tasa-arvon ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista EU:n toiminnassa. EU:n sisäisten ja ulkoisten toimien on oltava johdonmukaisia ja vahvistettava toisiaan.

(4) Suuri valiokunta toistaa näkemyksensä siitä, että EU:n on rakennettava toimintaansa vahvuksiensa varaan, joita ovat muun muassa avoimet sisämarkkinat, sääntöperustainen ja vastuullinen kauppapolitiikka sekä edelläkävijän asema ilmastotoimissa (SuVM 1/2021 vp). EU:n on keskityttävä EU:n perussopimuksissa määritellyn toimivallan puitteissa kysymyksiin, joissa EU-jäsenmaiden rajat ylittävä yhteistyö tuottaa lisäarvoa kansallisiin toimiin verrattuna. EU:n toimintaa rajaa myös toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaate.

(5) Suuri valiokunta pitää perusteltuna valtioneuvoston esittämää aikaisempaa strategisempaa otetta Suomen EU-vaikuttamistyössä. Suuri valiokunta arvioi, että komission työohjelmaan perustuva EU-ennakkovaikuttamisen toimintamalli vahvistaa Suomen ennakkovaikuttamista koskevia prosesseja ja antaa myös eduskunnalle hyvät mahdollisuudet osallistua ennakkovaikuttamista koskevaan tavoitteenasetantaan. Suuri valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen EU-vaikuttamistyön puitteita ja vaikuttavuutta jatkuvasti kehitetään (SuVL 12/2022 vp).

(6) Suuri valiokunta toteaa, että Suomen EU-vaikuttamisen keskeinen perusta on kokonaisvaltainen, huolellisesti yhteensovitettu kansallinen EU-politiikka ja ennakolta laaditut strategiset linjaukset tärkeissä kysymyksissä. Erityisesti komission laaja-alaiset ja eri politiikkasektorit ylittävät hankkeet vaativat kattavaa ennakkoivaa poikkihallinnollista valmistelua ja perusteellisia vaikutusarviointeja. (SuVM 1/2021 vp)

(7) Suuri valiokunta toistaa arvionsa siitä, että kansallisessa tavoitteenasettelussa on huomioitava kolme näkökulmaa: Suomen kansallinen edunvalvonta ja se, millaisia eurooppalaisia tavoitteita ja arvoja Suomi haluaa edistää EU:n jäsenenä, sekä se, miten Suomi haluaa EU:n vaikuttavan globaaliin kehitykseen. (SuVM 1/2021 vp) Vaikuttamisen on perustuttava selkeään visioon siitä, mihin suuntaan EU:ta tulee kehittää ja sen lainsäädäntötyö edetä, jotta priorisoitavat hankkeet voidaan yksilöidä ja voimavarat suunnata asianmukaisesti. Suomen harjoittama EU-vaikuttamisen tulee olla pitkäjänteistä, johdonmukaista, rakentavaa ja kattaa keskeiset EU:n toimielimet. Erityistä huomiota on vaikuttamisessa kiinnitettävä ajankohtaan, jolloin EU:ssa ollaan siir-

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp

tymässä Euroopan parlamentin vaalien jälkeiseen uuteen institutionaaliseen sykliin. Tämä on otollisin aika vaikuttaa uuden komission tuleviin lainsäädäntöhankkeisiin.

(8) Suuri valiokunta katsoo, että myös vaikuttamisen ja harjoitetun politiikan tuloksellisuutta on kyettävä säännöllisesti arvioimaan. (SuVM 1/2014 vp) Suuri valiokunta pitää ns. ministerineuvostokuulemisia tärkeänä osana tätä prosessia. Kuulemiset suuressa valiokunnassa ovat olennainen osa Suomen perustuslaissa säänneltyä kansallista EU-kannanmuodostusta. Niiden kautta suuri valiokunta voi arvioida sitä, miten valtioneuvosto on edistänyt eduskunnan U- ja E-asioissa ilmaisemia kantoja ja kuinka hyvin tavoitteiden edistämisessä on onnistuttu. Suuri valiokunta voi myös tarvittaessa tarkentaa eduskunnan kantoja EU-tason neuvottelujen loppuvaiheessa ja arvioida sitä, onko ministerin esittelemä viime hetken neuvottelutilannetta koskeva ratkaisu kokonaisuutena arvioiden eduskunnan hyväksyttävissä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Suuri valiokunta esittää,

että valtioneuvosto ottaa edellä esitetyn huomioon.

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp

Helsingissä 7.12.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Satu Hassi vihr

1. varapuheenjohtaja Jani Mäkelä ps

2. varapuheenjohtaja Merja Kyllönen vas

jäsen Eva Biaudet r

jäsen Ritva Elomaa ps

jäsen Sari Essayah kd

jäsen Maria Guzenina sd

jäsen Eveliina Heinäluoma sd

jäsen Olli Immonen ps

jäsen Anne Kalmari kesk

jäsen Pia Kauma kok

jäsen Tuomas Kettunen kesk

jäsen Kimmo Kiljunen sd

jäsen Johannes Koskinen sd

jäsen Hanna Kosonen kesk

jäsen Suna Kymäläinen sd

jäsen Mika Niikko ps

jäsen Jouni Ovaska kesk

jäsen Lulu Ranne ps

jäsen Jussi Saramo vas

jäsen Saara-Sofia Sirén kok

jäsen Iris Suomela vihr

jäsen Sinuhe Wallinheimo kok

jäsen Anne-Mari Virolainen kok

varajäsen Matias Marttinen kok

varajäsen Hussein al-Tae sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Anna Sorto

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Perussuomalaisten mielestä on perusteltua, että EU:n vuoden 2023 työssä painottuvat Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen vastaaminen, Ukrainan laaja-alainen tukeminen, energiakriisiin ja inflaation vaikutuksiin vastaaminen sekä ruokaturva ja huoltovarmuus. Myös EU:n kilpailukyvyn parantaminen ja strategisten riippuvuuksien vähentäminen on kannatettavaa.

Lisäksi perussuomalaiset haluavat, että jatkossa EU keskittyy perussopimuksissa sille määritellyn toimivallan puitteissa kysymyksiin, joissa EU-jäsenmaiden rajat ylittävä yhteistyö tuottaa lisäarvoa kansallisiin toimiin verrattuna. Tällaista yhteistyötä on muun muassa laittoman maahanmuuton torjunta, kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden palauttaminen lähtömaihinsa sekä Kiinan ja Venäjän kaltaisten autoritääristen toimijoiden vaikutusvallan laajenemisen estäminen.

On kuitenkin tärkeää, että EU toimii vain ja ainoastaan jäsenmaiden sille perussopimuksissa antaman toimivallan rajoissa ja että sen kaikkea toimintaa rajaa toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaate. Kaikkiin Suomen kansallista päätäntävaltaa ja budjettisuvereniteettia kaventaviin aloitteisiin tulee ottaa kielteinen kanta ja niiden suhteen on tehtävä erityisen aktiivista ennakkovaikuttamista, sitoen myös eduskunta sekä keskeiset sidosryhmät mukaan ennakkovaikuttamislinjausten laatimiseen.

Perussuomalaisten mielestä Suomen EU-vaikuttamisen keskeinen perusta tulee olla jatkossa kokonaisvaltainen, huolellisesti yhteensovitettu kansallinen EU-politiikka ja ennakolta laaditut strategiset linjaukset kansallisesti tärkeissä kysymyksissä. Erityisesti komission laaja-alaiset ja eri politiikkasektorit ylittävät hankkeet vaativat kattavaa ennakoivaa poikkihallinnollista valmistelua ja perusteellisia vaikutusarviointeja. (SuVM 1/2021 vp). EU-vaikuttamisen on myös perustuttava selkeään visioon siitä, mihin suuntaan EU:ta tulee kehittää ja sen lainsäädäntötyö edetä. Lisäksi vaikuttamisen ja harjoitetun politiikan tuloksellisuutta on kyettävä säännöllisesti arvioimaan. (SuVM 1/2014 vp).

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän

että valtioneuvosto ottaa edellä esitetyn huomioon.

Valiokunnan lausunto SuVL 15/2022 vp
Eriävä mielipide 1

Helsingissä 7.12.2022

Jani Mäkelä ps
Ritva Elomaa ps
Olli Immonen ps
Mika Niikko ps
Lulu Ranne ps